

Relaziuns intertextualas en la lirica e la prosa da Rut Plouda

Autor(en): **Nicolay, Mirta**

Objekttyp: **Article**

Zeitschrift: **Annalas da la Societad Retorumantscha**

Band (Jahr): **123 (2010)**

PDF erstellt am: **18.07.2024**

Persistenter Link: <https://doi.org/10.5169/seals-323191>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Inhalten der Zeitschriften. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern.

Die auf der Plattform e-periodica veröffentlichten Dokumente stehen für nicht-kommerzielle Zwecke in Lehre und Forschung sowie für die private Nutzung frei zur Verfügung. Einzelne Dateien oder Ausdrucke aus diesem Angebot können zusammen mit diesen Nutzungsbedingungen und den korrekten Herkunftsbezeichnungen weitergegeben werden.

Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. Die systematische Speicherung von Teilen des elektronischen Angebots auf anderen Servern bedarf ebenfalls des schriftlichen Einverständnisses der Rechteinhaber.

Haftungsausschluss

Alle Angaben erfolgen ohne Gewähr für Vollständigkeit oder Richtigkeit. Es wird keine Haftung übernommen für Schäden durch die Verwendung von Informationen aus diesem Online-Angebot oder durch das Fehlen von Informationen. Dies gilt auch für Inhalte Dritter, die über dieses Angebot zugänglich sind.

Relaziuns intertextualas en la lirica e la prosa da Rut Plouda

Mirta Nicolay

Introducziun

La scriptura Rut Plouda è enconuschenta surtut grazia a ses unic raquint pli lung *Sco scha nügglia nu füss* ch'è cumparì l'onn 2000 ed è vegnì translata per tudestg, franzos e rumen. Rut Plouda scriva e publitgescha dapi bunamain quarant'onnas lirica e prosa. Voluminosa n'è si'ovra dentant betg. Plouda è in'atura che glima e glima vi da ses texts avant che dar els or d'maun. Cun excepziun da la raccolta da poesias *Föglias aint il vent* (1986) e da *Sco scha nügglia nu füss* èn ses texts sparpagliads en da tuttas sorts revistas e gasettas rumantschas.

En il rom da mia lavur da licenziat cun il titel «*E tuot sco adiuna es adiuna ün zichin oter*». *Relaziuns intertextualas en la lirica e la prosa da Rut Plouda* che jau hai inoltrà il matg 2007 tar Prof. Dr. Clà Riatsch a l'Universitad da Turitg hai jau tshertgà e ramassà ils texts che Rut Plouda ha publitgà, ils emprims onns anc cun in pseudonim, p.ex. en la revista satirica *Il Chardun*.

Cun leger l'ovra cumpletta da Rut Plouda e cumparegliar ils texts in cun l'auter vesan ins ch'ina gronda part da quels èn entretschads in en l'auter. En pli chattan ins fastizs che mainan il lectur e la lectura tar texts d'altres auturas ed auters auturs. Per exempel tar Luisa Famos, l'emprima poetessa moderna rumantscha.¹ Surtut las poesias da Rut Plouda entran en in dialog cun quellas da Luisa Famos.² Luisa Famos n'è betg la suletta autora che ha laschà fastizs en ils texts da Rut Plouda. Il contact cun auters texts – agens ed esters – è in aspect impurtant per l'ovra da l'autura. Ella repeta, transfurma e variescha adina puspè temas e structuradas formalas da texts precedents per als integrar en texts che suondan. In nov context, la transfurmaziun (savens minimala) e l'integrasiun da singuls elements, sco er la correlasiun dals texts pon avrir novs orizonts d'interpretasiun.

---

¹ Cf. GANZONI 2000:269.

² En in'intervista cun la scriptura Eleonore Frey tematisescha Rut Plouda l'influenza da Luisa Famos: «Cependant j'avais un modèle: la poétesse Luisa Famos qui, dans ses poèmes, parle d'elle-même; qui dit 'je'. Elle me fit comprendre ce que je cherchais: je voulais exprimer mon expérience. Avec mes mots. Avec ma façon de voir.» (FREY 2002:98). La declerasiun da Rut Plouda regorda al topos d'ina identitad da l'autura e dal jau lyric. La discussiun (cuntraversa) davart la subjectivitad da la lirica ha ina lunga tradiziun.

En mia lavur ma sun jau concentrada sin las relaziuns intertextualas en l'ovra da Rut Plouda. Gérard Genette collia cun il titel da ses cudesch *Palimpsestes* l'intertextualitad cun il maletg d'ina scrittira che daventa visibla sut ina scrittira precedenta. Cun il term «intertextualitad» definescha el la co-preschientscha da dus u plirs texts. Ma referind a Genette vegn jau a numnar il text manifest «ipertext» ed il(s) text(s) da referiment «ipotext(s)». ³ Per l'analisa dals texts da Rut Plouda n'èsi betg central, schebain in signal che renviescha ad in ipotext è stà intenziunà u betg. Impurtant e d'interess èsi dentant, sche las relaziuns intertextualas influenzeschan la lectura da l'ipertext e sche l'enconuschientscha e l'integraziun d'in u plirs ipotexts gida a chapir l'ipertext u avra novs orizonts d'interpretaziun. La lectura da l'ovra cumpletta ha manà en zonas centralas e scuvert differentas tendenzas en la lirica ed en la prosa da Rut Plouda. ⁴

Texts litterars mussan e palaisan savens sper il *tge* er insatge sur dal *co* ch'els èn fatgs. Rut Plouda s'exprima darar avertamain davart sia poetologia. Bliers da ses texts rinserran dentant in program poetologic che daventa visibel ed udibel p. ex. en l'adiever ed en la reflexiun da plets, en l'applicaziun da motivs u en la structura formala dals texts.

In dals emprims texts publitgads da l'autura, il text *Inscunter* (1972), po er vegnir legì sco in text che tematisescha l'act dal scriver:

El ha fat üna pierla aint illa naiv. Davo ha'l dat ün sagl sün ün squilat. Quel til ha portà sü dal trunch d'ün bös-ch e til ha pozzà sün üna manzina. Là ha'l vulgü verer da suringiò. Mo l'ha pers l'equiliber ed es crodà per terra. El es rodlà aint illa chünetta. Intant es gnü ün tschiainder e til ha clet sü. E til vulaiava tgnair. Alura es gnüda la fom. Il tschiainder nun avaiva raps per cumprar. At stuvarà vender – la fom – sast. [...] Il tschiainder es mort, aint illa chünetta. Il s-chazi tгнаiva'l sülla palma dal man. I til han chat-tà – plü tard. Ed i til han sepuli. Il s-chazi hana eir sepuli. Insembel cun el. Che voul gliעד seriusa tour a man cun ün pled d'uffant!
(PLOUDA 1972:15)

Il text tradescha pir a la fin ch'i sa tracta tar il stgazi d'in pled d'uffant. Tras in'antropomorfisaziun vegn il pled preschentà sco insatge frestg, giughentà e plain mirveglias – sco in uffant. La perdita da l'equiliber po

---

³ Cf. GENETTE 1982.

⁴ Impuls impurtants per mia lavur hai jau retschet durant la prelecziun *Poetessas ladinhas* da Clà Riatsch, il semester da stad 2005/06 a l'Universitad da Turitg.

simbolisar l'ambiguitad dal pled. Il zagrender chatta il pled da l'uffant, al vul resp. sto vender e mora la finala cun il pled sin la palma da ses maun. L'act dal scriver vegn preschentà sco in act acrobatic e privlus.

Il creschì ha pers il dun da far termagls, al poet resp. a la poetessa reusseschi dentant grazia a sia fantasia da puspè vesair las chaussas sco in uffant. Cun crear in agen mund u cun metter las chaussas en in urden personal sumeglia il poet a l'uffant che fa termagls.⁵ En l'intervista cun Eleonore Frey ha Rut Plouda express quest patratg:

Mais, avec mon fils, j'ai appris que ce n'est pas seulement un jeu de cache-cache puéril, mais qu'il y a un refuge dans l'enfantin. L'enfantin, c'est toujours aussi le poétique. (FREY 2002:100)

«Tü uffant da las stailas»

Il topos da l'uffant-poet sa mussa p. ex. en la poesia intertextuala *Au petit prince* (1973) che marca ses ipotext *Le Petit Prince* d'Antoine de Saint-Exupéry en furma d'ina dedicaziun en il titel. La poesia è vegnida restampada dal 1981 cun il titel rumantsch *Al Pitschen Prinzi* e duas adaptaziuns ortograficas. La midada dal titel franzos en in titel rumantsch reducescha l'explicitadad da la relaziun intertextuala.

Au petit prince (1973)

Cur cha'l di s'inclina
e las stailas as muossan
aint illa glüsch dal sulai
and tscherch eu be üna
5 ed eu sà ch'ella ais
inclur
ed eu vess gugent da savurar
l'odur da tia rösa
e da charezzar teis agnè

10 Cur cha tü tuornast
am farasch milli dumandas
ed eu nu savarà respuonder
mo nus
ans inclegiaran

---

⁵ Cf. FREUD 1969:171–179.

La poesia, structurada en duas strofas, integrescha motivs dal text da Saint-Exupéry. Il topos dal jau lyric che tschertga en il tschiel la staila che splendura be per el (v. 1-6) è antic. La dedicaziun al protagonist da Saint-Exupéry envida dentant da metter en relaziun las stailas cun l'istorgia da *Le Petit Prince* che deriva d'ina staila e turna, suenter avair vivì in onn sin terra, puspè enavos en l'univers. Tenor Annetta Ganzoni èn las stailas tar Plouda maletgs d'ina dimensiun utopica e furman ina sort «Gegenwelt zum konkret Irdischen» (GANZONI 2000:276). Er «tia rösa» (v.8) e «teis agnè» (v.9) èn elements or da l'istorgia survart numnada ed ils pronomms possessivs attribueschan ils objects a l'uffant da las stailas. La maxima dal Pitschen Prinzi, ch'ins vesia bain be cun il cor, vegn surpigliada en la poesia.⁶ Il cor represchenta da vegl ennà l'intern da l'uman en cuntrast cun l'extern ed è daventà pli tard in simbol per l'amur. Vesair cun il cor po avair la muntada da percepir il mund da maniera cumplexsiva. Plouda exprima quai cun integrar tut ils senns en la percepziun. Il jau lyric na vul betg vesair la rosa e la nursa, mabain savurar e charezar ils objects. Sco al narratur da *Le Petit Prince* reusseschi er al jau lyric da s'avischinar al mund dal Pitschen Prinzi, al mund da l'uffant che nun è accessibel per auters creschids.

Or da la perspectiva psicanalitica po il Pitschen Prinzi dentant er simbolisar l'agen uffant intern ch'i vala da puspè renconuscher. Cun las repetiziuns da la conjuncziun *e(d)* a l'entschatta dals vers 2, 5, 7, 9 e 12 imitescha la poesia il discurs tipic da l'uffant che raquinta e mussa uschia l'avischinaziun er a nivel formal. La segunda strofa exprima alura la speranza, gea, schizunt la tschertezza dal creschì ch'el e l'uffant vegnan a sa chapir, malgrà ch'il creschì na vegn betg a savair responder las «milli dumandas» da l'uffant. «S'enclleger senza savair responder» rinserra l'idea che l'affecziun e la colliaziun da persunas n'è betg dependenta da la lingua, mabain po vegnir actualisada p. ex. a maun da l'emoziun u da la regurdanza.

En il raquint *Sco scha nüglia nu füss* ves'ins p. ex. co che regurdanzas han la forza da far reviver ils morts. La persuna principala dal text è Joannes, il figl da la narratura. Durant ses mintgadi entra la narratura en in dialog imaginà cun ses figl ch'era impedì ed è mort. Cun sa regurdar vi dal mintgadi cun Joannes s'avischina la narratura al mund da ses figl. Ch'ella taidla, observa e prenda serius l'uffant, gea, schizunt l'admira, exprima ella raquintond situaziuns dal mument, sco p. ex. la suandanta:

Cun üna stratta dindetta rivast tü casü la fanestra. Hast vis ch'eu sun bun da far naiver, hast vis? E riast oura aint il vent e guardast co ch'el scurranta ils bilocs chi svoulan ordaglioter. (PLOUDA 2000a:82)

⁶ Cf. p. ex. «Il est très simple: on ne voit bien qu'avec le coeur. L'essentiel est invisible pour les yeux.» (SAINT-EXUPÉRY 1946:72)

La vischinanza e la fascinaziun per l'uffant restablescha danovamain in contact cun il text *Le Petit Prince* da Saint-Exupéry. Il narratur da Saint-Exupéry è intgantà dal Pitschen Prinzi. El sa chatta en ina situaziun da crisa existenziala, suenter che ses aviun è dà giu dal tschiel. L'inscunter cun l'uffant, medemamain dà giu dal tschiel, al gida da surmuntar il privel. Suenter la mort da ses figl – ina mort che vegn adina puspè raquintada da maniera indirecta – sa chatta er la narrativa da *Sco scha nügglia nu füss* en ina situaziun da crisa andetga. L'episoda dals «EFFECTSPERSUNALS» che la mamma tegna «tuot in d'üna jada aint in man» (2000a:17) exprima il stadi da schoc cun enumerar da maniera distanziada ils objects da Joannes. Sco il Pitschen Prinzi mussa al narratur da puspè vesair las chaussas cun ils eglis da l'uffant, gida il pensar vi da Joannes, vi da ses cumportament e sia moda e maniera da vesair il mund, la narrativa da percepir las chaussas da maniera differenta. L'uffant e la persuna creschida s'avischinan. Quai sa mussa tar Plouda p. ex. en la capaciad da fantisar: «Nüvlas passaivan be plan davo el via: ün giat sbarüffà, duos fatschas chi's daivan ün bütsch, ün immens scarafag, embrios» (2000a:59), da far termagls: «Eu cumainz a giovar culla fanestra, la cuntrada as muainta [...]» (2000a:61) e da dar bada da chaussas a l'emprim'egliada banalas: «Il tren es cotschen.» (2000a:9) Joannes è in uffant particular. Quai resorta tranter auter sche la mamma constatescha: «Tü toccast pro [...]» (2000a:31) u «Ün uffant as volva e't guarda davo.» (2000a:67) Ch'el è impedì resorta d'ina scena, en la quala Joannes guarda en il spievel e di: «schmaladi mongoloïd.» (2000a:41)⁷ L'uffant impedì è in tema central en l'ovra da Rut Plouda ch'ella elavurescha gia l'onn 1986 en la poesia *A meis uffant mongoloïd* ed en il text *La chapütscha*. Sco la prosa *Sco scha nügglia nu füss* exprima er la poesia la relaziun tranter ina mamma e ses figl impedì or da la perspectiva da la mamma:

A meis uffant mongoloïd (1986)

Tü uffant da las stailas
cun ti'orma riainta –
adascus sco ün spler
t'hast plachà in meis cour.

5 Da chenüna staila
sarast gnü
tü, meis figlin,

---

⁷ Clà Riatsch remartga che Joannes citescha en questa scena la vusch d'insatgi auter e sorprendia in stigma extern ed ester (2004:79).

per chaminar
 ün cuort mumaint
 10 sün quista terra?
 Mi'amur
 at saja cumpogna
 cur cha tü tuornast
 i'l univers.

15 Cur cha tü mettast
 tia bratschina
 intuorn meis culöz
 e teis lefs
 cunter mia massella,
 20 la vita m'invida
 a far üna trais-cha.

Cun teis manin
 hast tü segnà
 l'arschiglia,
 25 ed uossa
 cha la past'es sütta
 am par'il vöd
 da ta daintina
 sbrajazzada
 30 ün clom -

La particularitad da l'uffant vegn numnada en la poesia cun il term «mongoloïd». Questa giada n'èsi betg l'uffant sez che sa numna uschia, mabain sia mamma. Che la poesia na tracta betg d'in solit uffant, mabain d'in che deriva, sco il Pitschen Prinzi, da las stailas, vegn express en las emprimas duas strofas che fan allusium a la poesia *Au petit prince* e rinforzan il liom tranter *Sco scha nüglia nu füss* e *Le Petit Prince*. En la segunda strofa vegn annunziada la mort da l'uffant. Tar Saint-Exupéry menziuna il Pitschen Prinzi sia mort da maniera indirecta cun trair endament che ses via-di sin terra va vers la fin: «Tu sais, ma chute sur la Terre c'en sera demain l'anniversaire ...» (SAINT-EXUPÉRY 1946:82) ed en *Sco scha nüglia nu füss* èsi Joannes che annunzia sia partenza per adina:

Ün di, dist, vegna davent. Eu vegn cun üna barcha oura sül mar e
 nu tuorn mai plü. (PLOUDA 2000a:25)

Tant Joannes sco il Pitschen Prinzi espriman ina tscherta resistenza u tema da partir - e visavi stat il creschì che na sa betg tge far:

Tü guardast via da tschella vart da la val. E dist cha tü nu lessast mai ir davent. Eu cuntaimpl teis mans cullas unglas ladas plain terra. (2000a:75s.)

Je le serrais dans les bras comme un petit enfant, et cependant il me semblait qu'il coulait verticalement dans un abîme sans que je puisse rien pour le retenir ... (SAINT-EXUPÉRY 1946:85–86)

Entant ch'il text da Plouda è in dialog tranter mamma ed uffant, raquinta il narratur da Saint-Exupéry l'istorgia dal Pitschen Prinzi en la terza persuna. Be en chapitel VI sa drizza el directamain a l'uffant.⁸ Il narratur ha diversas strategias per vegnir a frida cun la mort dal Pitschen Prinzi, p. ex. cun far reviver el en il raquint:

Il y a six ans déjà que mon ami s'en est allé avec son mouton. Si j'essaie ici de le décrire, c'est afin de ne pas l'oublier. (SAINT-EXUPÉRY 1946:20)

Plinavant al conforta il Pitschen Prinzi cun l'idea da las stailas:

Quand tu regarderas le ciel, la nuit, puisque j'habiterai dans l'une d'elles, puisque je rirai dans l'une d'elles, alors ce sera pour toi comme si riaient toutes les étoiles. Tu auras, toi, des étoiles qui savent rire. [...] Et tu ouvriras parfois ta fenêtre, comme ça, pour le plaisir ... Et tes amis seront bien étonnés de te voir rire en regardant le ciel. (SAINT-EXUPÉRY 1946:87–88)

Sco las stailas confortan il creschì en *Le Petit Prince*, mida la regurdanza vi da Joannes er il preschent da la narrativa en *Sco scha nüglia nu füss*. Cun sa regurdar vi dad el, al fa ella reviver adina puspè. Quai succeda da maniera conscianta: «i sclingia il telefon, quia sun eu, dist, ed eu prov da m'algordar a tia vusch» (2000a:21) ed inconscianta, entaifer chadainas d'associaziuns: «Eu m'impais 'mar' e tü est in schnuoglias e ramassast siblun e fast cun teis cumpogns tuors e cuvels [...]» (2000a:41) Ch'il motiv da las stailas è in motiv central tant per Saint-Exupéry sco er per Plouda ves'ins p. ex. en la passascha, nua che Joannes chanta «dal cumün chi dorma» e che la narrativa constatescha:

E sü sur tuot sun, sco sprincals inquiets, las stailas e svaglian aint ils umans cagiò aint il cumün alch sco ün algord lontan, fin cha lur vita ün di as stüda sco las glüms aint illas fanestras. (2000a:71)

---

⁸ Cf. SAINT-EXUPÉRY 1946:26–27.

L'ipotext da quest'episoda è la chanzun populara *Il cumün in silenzi* (1891) tenor ina poesia da Peider Lansel:

Il cumün in silenzi
uossa taidla, sömgiand,
las anticas tarablas
cha l'auual vain quintand.

[...]

Eir las uras chi battan
sül clucher pac davent,
ün pa tremblan in l'ajer
e svaneschan cul vent.

Be eternas splenduran
sü casü stailas d'or...
che mâ hast tü da batter
uschè ferm, o meis cour? (LANSEL 1966:28)

Rut Plouda elavurescha la poesia da Lansel pli tard anc ina giada en il text *Papavers* (2006).⁹ Joannes n'è betg be preschent en la regurdanza da sia mamma. Al di da sia sepultura appara el ad insatgi auter:

Inchün t'ha vis il di da tia sepultura in sez da schneider sülla culmaina da nossa chasa. Tü guardaivast giò sülla fuolla e riaivast. Tü tschö-gnaivast a minchün cul man e til salüdaivast per nom. (2000a:93)

En *Sco scha nüglia nu füss* vegnan ils returns da Joannes raquintads.¹⁰ A la fin dal raquint tematisescha er il narratur da *Le Petit Prince* la pus-saivladad d'in return dal Pitschen Prinzi che n'è betg per forza lià vi da la lavur da regurdanza dal narratur.

Et, s'il vous arrive de passer par là, je vous en supplie, ne vous pressez pas, attendez un peu juste sous l'étoile! Si alors un enfant vient à vous, s'il rit, s'il a des cheveux d'or, s'il ne répond pas quand on l'interroge, vous devinerez bien qui il est.
(SAINT-EXUPÉRY 1946:95)

---

⁹ «Sco tscherts bats giò dal clucher chi van eir els cul vent e's disfan sainza chi s'haja dat bada.» (2006b:92). Per las stailas en *Sco scha nüglia nu füss* cf. er: «[...] i vain adura s-chür e las stailas sun fingià qua.» (2000a:15); «E davo lura quellas sairas cul tshèl staili [...]» (2000a:19); «Casü esa stailas e stailas.» (2000a:23).

¹⁰ Per ils returns da Joannes cf. RIATSCH 2004:82–90.

La poesia *A meis uffant mongoloïd*, spezialmain las emprimas trais strofas, exprima il cletg d'esser mamma d'in «uffant da las stailas» e para dad esser, sco il text *Sco scha nüglia nu füss*, «ün'apologia da l'anormal» ed «ün lod dal trat special» (RIATSCHE 2004:77).

Il text *La chapütscha* (1986) tracta il tema da l'uffant impedì da maniera cumpletta differenta. La chapitscha che la narratura en speranza chatta per via e prenda a chasa survegn la simbolica d'ina smaladicziun. La dunna giuvna patratga, cur ch'ella vesa la chapitscha, vi d'in mat impedì ch'ella aveva vesì ina giada a purtar ina tala chapitscha. Cun «ögls schlinchs ed üna bocca averta» (1986:46) vegn descrit il vesair ora d'in «uffant mongoloïd». Suenter la naschientscha da ses uffant impedì pensa la narratura d'avair attratg la disfortuna cun prender a chasa la chapitscha.

Seis corp es gnü majer. Ella ha parturi seis uffant. – L'ha ögls schlinchs ed üna bocca averta. – Qua, la chapütscha! Ün mumaint sta la duonna là sainza as mouver. Mo lura schlavazz'la la chapütscha cun tuotta forza aint per la paraid, ed amo üna jada, ed amo üna jada. La chapütscha tuorna adüna inavo. Uossa tilla maltratta la duonna culs peis. Lura tilla pigl'la sü dal fuond, va our in chadafö e tilla bütta aint illa sadella dal s-chart. I dà ün sfrach cur cha l'üsch da la s-chaffina as serra. – E la duonna pozza seis cheu sün maisa e scuffuonda. (1986:46–47)

La passascha palaisa la desperaziun da la mamma che ha parturì in uffant impedì. La mamma schlavazza la chapitscha pliras giadas encunter la paraid per bittar ella la finala en il rument. La sintaxa da la frasa cun la repetiziun «ed amo üna jada» augmenta l'intensidad da l'act violent ed è ina ferma expressiun dal refus da l'uffant mongoloïd. Questa descripciun furma in cuntrapol als vers «la vita m'invida / a far üna trais-cha» (v. 20–21) en la poesia *A meis uffant mongoloïd*. Ils trais texts elavureschan mintgamai in'episoda en il gir da la vita d'in uffant impedì: la naschientscha, la vita e la mort.

In ulteriur text che è collià cun *Sco scha nüglia nu füss* è il text *Culuors* (2000b). Ins po supponer ch'ils dus texts sajan sa svilup pads parallelamain. *Culuors* marca implicitamain ina relaziun intertextuala cun *Le Petit Prince*:

Ed il gran chi ha la listessa culur sco teis chavels am trarà adimaint a tai, ha dit la vuolp, ed eu varà jent il chant dal vent aint il gran. (2000b:89)

«Mais, si tu m'apprivoises, nous aurons besoin l'un de l'autre. Tu seras pour moi unique au monde. Je serai pour toi unique au monde ... [...] Mais tu as des cheveux couleur d'or. Alors ce sera mer-

veilleux quand tu m'auras apprivoisé! Le blé, qui est doré, me fera
souvenir de toi. Et j'aimerai le bruit du vent dans le blé ...»
(SAINT-EXUPÉRY 1946:68-69)

Il text fa allusiun a la vulp domesticada e daventada amia dal Pitschen Prinzi. La culur dal graun regorda la vulp als chavels blonds da l'ami. Quest'allusiun pudess esser ina clav per declerar ils dus messadis opposts dals texts *La chapütscha*, *A meis uffant mongoloïd* e *Sco scha nüglia nu füss*. *La chapütscha*, scrit en la terza persuna, tematisescha la gravidanza. L'uffant novnaschì vegn menziunà be a l'ur. La domesticaziun da la vulp resp. ina relaziun intima tranter la mamma e l'uffant n'ha betg anc pudì vegnir cuntanschida. En la poesia perencunter sa drizza in jau ad in ti. Ils vers 15-19 descrivan il contact tranter mamma ed uffant. Cun translatar ed integrar in citat da *Le Petit Prince* tematisescha Plouda en *Culuors* in'idea che vegn la finala realisada en *Sco scha nüglia nu füss*: situaziuns e chaussas che sa sumeglian – sco p. ex. la culur dal graun tar Saint-Exupéry – evocheschan regurdanzas che han la forza da far reviver ils morts. Er en il text *Papavers* entra in jau en in dialog imaginà cun in ti trapassà. La frasa «Eu met ils papavers sper teis nom.» (2006b:91) è bunamain identica cun la frasa «mo forse papavers sper teis nom, avant chi vain il vent ...» (2000b:91) en il text *Culuors*. Il santeri en *Papavers* sa chatta sco il santeri en *Sco scha nüglia nu füss* sin in mut.¹¹ Il text fa en pli allusiun a la segunda strofa da la poesia *la giazza cavia* (2002):

[...]
5 quaint
in lingias serainas
stan ils noms
suns culurits
as sieuan
10 aint illa savur choda
da stà

d'inviern lura
s'retirna tanter naivs
chi croudan
15 e stan (v. 5-15)

---

¹¹ «Il muot nun es ot. [...]» (2006b:91); «Süsom il muot es üna passiva frais-cha.» (2000a: 91)

Ils craps da fossa na vegnan betg perceptids sco statics, mabain sco numms e suns (v. 7–8) e survegnan tras quai vita. En la poesia èn ils craps da fossa numms che tunan e lur sun vegn influenzà da la savur da la stagiun. Exact il medem muster è da chattar er en *Papavers*:

Ed el [il mut] porta ils noms: Maria, per exaimpel, o Schimun o Anna. D'instà clingian els oter co d'inviern. Quai es pervi da la savur dal sulai aint illas fluors. D'inviern tanter tuot quellas naivs parna ün pa esters. Maria per exaimpel. O Schimun. O Anna. (2006b:91)

Ils numms tunan auter perquai che la savur è in'autra. Rut Plouda para d'insister a l'idea che numms e plects midan lur senn tut tenor situaziun.

Partir e turnar

Imaginaziuns fan part dal preschent da la narrativa en *Sco scha nüglia nu füss*. Ellas na vegnan il pli betg annunziadas. Lur andetgadatad vegn savens marcada cun expressiuns dal tip «ma tuot in üna jada es quia» (2000a:21) e «fin chi's es tuot in üna jada» (2000a:61). En la prosa da Rut Plouda na vegnan munds imaginads betg be mussads mabain er tematisads explicitamain. Uschia p. ex. en *Cur cha'l sulai va adieu* (1980):

Minchatant tuorna inavo in mia infanzia – in impissamaints s'inclegia – ed in quel temp beà, ma eir plain da misteris, fastidis e pissers nu das-chan mancar las vacanzas pro mia nona. Dalunga ch'eu am rechat darcheu in quel muond dalönch bandunà, doda a sgrizchir l'üschet da la s-chaffa da chadafö ed üna savur tuot singulara ed aigna am vain incunter, üna savur da macaruns, da pan, da flöchs d'avaina, ed eu nu sa da che amo, insomma üna misculanza chi sdaisda in mai üna tscherta increschantüm. (1980:17)

La narrativa retira si'imaginaziun da la regurdanza. Cun far adiever dal preschent grammatical creescha ella in'uniun dal temp regurdà cun il temp dal raquint. La perceptiun sensitiva – ella auda e savura – che appartegna atgnamain al passà daventa preschenta, sco sche la narrativa vivess anc in giada la situaziun. Cun tematisar l'encreschadetgna a la fin, restablescha ella puspè il contact cun il temp dal raquint. En ils emprims texts da Rut Plouda vegnan ils passagis tranter preschent e passà anc declerads («in impissamaint s'inclegia»), pli tard daventan els pli e pli immediats:

Eu cumainz a giovar culla fanestra, la cuntrada as muainta, eu sun darcheu üna matta, in pè aint in chadafö, davant la fanestra averta, id es stà, aint il vader la costa culla baselgia e'l sunteri, las cruschs

da las fossas chi pendan sur il mür oura. Eu fetsch ir via e nan la fanestra, la baselgia sota, las cruschs as muaintan, il sulai s-choda meis man e meis scussal sriblà. Quist cumün es be meis cumün, nouv ed oter. (2000a:61)

La basa da l'imaginaziun è er en questa passascha ina regurdanza da l'uffanza. Ella vegn evocada dal gieu cun la fanestra ed il sulegl che reflectescha la cuntrada e fa che quella sa mova. A la passascha preceda ina chadaina d'associaziuns ch'entschaiva tar in lai cun undas che sfrantunan vi dal mir e maina la finala tar la vusch rauca da Joannes. I na sa lascha betg decider, tge maletgs che appartegnan al passà e tgenins al preschent. La chadafieu è a medem mument il lieu che evochescha la regurdanza ed il lieu da la regurdanza. La davosa frasa: «Quist cumün es be meis cumün, nouv ed oter» exprima che la regurdanza e las imaginaziuns transfurman la percepziun da la narrativa – ina transfurmaziun che vegn tematisada adina puspè en l'ovra da Rut Plouda. Per exempel en la scena dal spievel:¹²

Eu pens 'spejel dal mar' e no stain sün lobgia, guardain oura süll'aua e savain per ün mumaint cha'l sbrai da la muetta müda il mar.
(2000a:41)

«Il sbrai da la muetta» fa allusiun a la poesia *Moneglia* (1998), en la quala in jau lyric vesa:

Aint il sbraj
da la muetta
tia fatscha da cumgià –
ün batterdalas
5 aint il surrier
dal mar

Sin fundament da l'utschè che vegn avant en la poesia creescha Rut Plouda il pled «batterdalas» (v. 4) che fa allusiun al pled «batterdögl». Sch'ins metta en relaziun ils dus texts, pertschaiv'ins che la transfurmaziun inditgada en *Sco scha nüglia nu füss* po star en in connex cun in cumià, inscrit sin la fatscha dal ti en la poesia (v. 3) e raquintà insistentamain en il raquint. La colliaziun dal mund real cun il mund imaginà po er vegnir evocada tras objects, sco quai ch'ina passascha en il text *Culuors* tematisescha da maniera concreta:

---

¹² Per la scena dal spievel cf. RIATSCH 2004:86–87.

Ed aint in seis man tremblond il toc da la cröa, da la punt tanter seis minchadi e quel muond imaginà tuot ils ons; Pienza, Toscana, ün toc ardschiglia d'üna cröa cun ornamentals blaus, uossa ruotta, ridicula d'ün mumaint a tsel. (2000b:90)

Pussaivel che la cria rutta è chargiada cun regurdanzas che han nutri las imaginaziuns.

Cun sfuschignar en chistas sin palantschin chatta la narrativa da *Sco scha nüglia nu füss* ils chalzers da Joannes. La descripziun da las «sandalinas cotschen s-chüras» exprima l'amur per l'uffant senza che quella sto vegnir declerada u denominada. Ina passascha en il text *Impuls* (2006a) fa allusiun a questa scena dal palantschin:

Ün pè, duos peis, blers peis chi marchan. Links – rechts, links – rechts, links – rechts ... Algordanzas chi nu van our dals peis. – Peis chi d'eiran aint in s-charpas. E s-charpas chi sun amo quia. (2006a:86)

La passascha mussa co objects «chi sun amo quia» evocheschan regurdanzas. Entant che la narrativa da *Sco scha nüglia nu füss* para d'ir en tschertga da regurdanzas, vegnan ellas descrittas en la passascha citada sco insatge dischagreabel «chi nu va our dals peis». La passascha regorda a medem mument er a la martga militar da Joannes en il fragment *Il sudà* (2000a:45–46).

In auter purtader da regurdanzas impurtant è la savur:

I basta üna sfladada dad öla bugliainta, la savur da pommes frites, lura es quia la maisa ruduonda culla giuventüna, il füm, ils magöls da biera culs urs da s-chima. [...] Id es chod, ma tü hast laschà aint tia giacca naira da chürom. (2000a:31)

La savur d'iel buglient evochescha in return da Joannes. La forza evocativa da la savur vegn concretisada er en la reportascha litterara *Clavs* (1996):

Puspè la savur d'entschains. E tut è qua: *Las litanias, las messas, las vespras ed ils rusaris, il scutiniez, ils pass d'uffants che servan, ils moviments dals mauns che rumpen la blada ed empleneshan il chalesch.* [...] *Ils tuns èn furmas e las furmas èn tuns. E tut è savur.* (1996:18)

En questa passascha vegn la midada temporal marcada cun scrittira cursiva. Ina sinestesia exprima la percepziun da la narrativa. Savurs, tuns, furmas e colurs vegnan percepids a medem mument e sa maschaidan. Puspè para la savur da dominar, cun ella entschaiva e finescha l'imaginaziun.

Imaginaziuns paran da vegnir favurizadas da ramurs monotonas sco p. ex. dal «pum pum pum» dal walkman, dals «clocs suords» dal tren che parta (2000a:37, 21) u dal «tac tac tac» da la spina che gutta (2002:75).¹³

L'aua, il pli savens l'En, è in motiv central che vegn savens applitgà sco medium che collia il preschent cun il passà:

Tü guardast a gnir l'En ed eu guard co ch'el passa, guard fin ch'eu sun ün uffant, e l'En riva pro la punt da lain, speravia il Grand Hotel culs üschous blaus. Signuors cun chommas ün pa airas van a spass, signuras portan chanins sparmalats sün bratsch. Aint il hotel mainan pons cotschens directamaing aint il paradis. Dapertuot giran camarieras e camariers cun movimaints d'argent e cloccan sün üschs serrats culla clav. I savura da tschiculatta choda e da sfögliada. (2000a:49)

Da l'En sa lascha la narrativa purtar enavos en l'uffanza. Puspè vegnan ils orizonts temporals maschadads, realitad ed imaginaziun mess in sper l'alter. A maun da la descripziun detagliada dal travasch, l'emprim davant e suenter a l'intern da l'hotel, na pon ins betg decider sche l'imaginaziun sa basa sin ina regurdanza u sch'i sa tracta d'in'imaginaziun dubla numnadain d'in'imaginaziun da la narrativa-uffant.¹⁴

In ulteriur motiv che provochescha ils passagis tranter mund vivì e mund imaginà en il raquint *Sco scha nügliä nu füss* è il tren:

Eu nu vegn mai da verer che chi's müda davoman vi da la fanestra, da dudir mincha jada ils clocs suords dal tren chi va dacheu inavant. Meis ögls sun drizzats sülla fanestra, ma tuot in üna jada es quia nossa stüva culla chandaila impizzada sün balcun, il giat giaschantà sün pigna, giò per terra cudeschs e gazettas, i sclingia il telefon, quia sun eu, dist, ed eu prov da m'algordar tia vusch. Lura es dacheu quia la fanestra, alch s'ha müdà, ma eu nu sa che. (2000a:21)

---

¹³ Er en il text *Auas* (2002) vegn il passagi marcà graphicamain cun scrittira cursiva: «I nu sun amo stats a cumadar la spina. *La spina guotta. Tac tac tac aint il büglin da chadafö da giunfra Nesa*» (2002:75).

¹⁴ Ina situaziun sumeglianta cun l'En che maina la narrativa en il passà, cun l'En sco medium tranter realitad e visiun, vegn tematisada en la reportascha litterara *Inn-auf und Inn-ab* (1999): «und ich schaute ihm [dem En] nach, und plötzlich setzte sich die Brücke in Bewegung und steuerte auf die grosse Kurve zu wie der En, immer schneller und schneller. Jemand rief meinen Namen, ich drehte mich um, und die Brücke kehrte augenblicklich an ihren Platz zurück. Und ich ging dorthin, wo man mich ungeduldig erwartete, und hatte dabei das Gefühl, eine eben entdeckte Spur verloren zu haben» (PLOUDA 1999:74). L'En sco funtauna da la regurdanza è in motiv central er dad Andri Peer. P. ex. la poesia *Larschs vidvart l'En* (1955) preschenta l'En sco vusch dal passà che n'evochescha betg be la regurdanza individuala sco tar Plouda, mabain cuntegna l'entir passà istoric e l'ierta culturala dals perdavants. Cf. RIATSCH 2003:494–506.

Er en questa passascha èsi in passagi andetg. Pussaivel ch'il fermar e partir regular dal tren, cumbinà cun ils clocs surds mettan la narrativa en in stadi da meditaziun. Ses egl's n'èn betg drizzads sin la cuntrada che passa speravi, mabain sin la fanestra. Ella guarda ils «tockins da naiv» e nunspetgadamain e spert è qua la regurdanza. Sco tar la scena dal lai:

Quist lai nu's pudessa pitturar. Id es sco cul tramunt dal sulai. I's po be star e guardar fin chi s'es tuot in d'üna jada aint in stüvetta a maisa [...]. (2000a:61)

Sco l'aua stat er il tren per in cuntinuà partir e turnar.¹⁵ Trais sequenzas cun il motiv dal tren stattan a l'entschatta dal text *Sco scha nüglia nu füss*. En l'emprima sequenza passa il tren «sü per la val» (2000a:7), en la segunda vegn el «giò per la val» (2000a:9) ed en la terza spetga il tren (2000a:11). Las trais episodas reflecteschan da maniera condensada l'entir raquint, en il qual l'inscunter da partir e turnar, da vita e mort vegn adina puspè raquintà e varià.¹⁶

«E tuot sco adüna es adüna ün zichin oter»

In aspect central per la poetologia da Rut Plouda è l'inscunter repetì (v. 7-8) che rinserra l'idea da la transformaziun: En ils medems lieus inscuntran ins adina puspè il medem, ma adina in zichel auter. En *Papavers* concluda la narrativa exactamain cun quest patratg:

Per ün batterdögl tuot sta salda quia. Teis nom cumainza a tshüffer pais. Be intuorn ed intuorn, dadour il mür, svoulan ils utschels, es il travasch, es tuot sco adüna. E tuot sco adüna es adüna ün zichin oter. (2006b:92)

Sco la natira che sa transform permanentamain en il gir da las stagions sa mussan er ils umans e tut quai che circumdescha els adina puspè en in auter vestgì. La transformaziun bufatga vegn transponida er en la lingua ed è in motiv-clav en l'ovra da Rut Plouda. Avant ch'analisar quest motiv

---

¹⁵ Ulteriurs exempels: «Davo ella, suot fanestra, passa l'aua cun ün schuschuröz grisch chi vain e va» (2002:75). «Eu m'ha sdrugliada, e subit d'eira quia l'aua dal lai chi tuorna a la riva e tuorna» (2000a:47). «Ein Zug fährt vorbei. Später wieder, rot und laut. Ich schaue ihnen entgegen und schaue ihnen nach. [...] Der Zug hält an und fährt weiter. Fährt weiter und hält an» (1999:70).

¹⁶ Cf. RIATSCH 2004:80.

pli detagliadamain vuless jau dentant entrar sin la percepziun sensitiva ch'è omnipreschenta. Uschia insista p. ex. ina passascha dal text *Auas* sin ina percepziun cumplessiva. Ana, la protagonista vegn descritta co ella «sta qua e guarda e taidla e savura co cha la duonna tegna in man la keramica ruotta [...]» (2002:76).

Per exprimer sensaziuns intensivassas applitgescha Rut Plouda insistentamain la figura da la sinestesia. En la poesia *la giazza cavia* daventan ils numms «suns culurits» (v. 7-8), en il text *Papavers* sa maschaidan els «cul dutsch da las violas» e «culla savur bletscha da la plövgia» (2006b:92) ed en *Clavs* na percepescha la narrativa ina melodia betg sur l'udida mabain sur il palat (1996:12). Ina culminaziun da sensaziuns entretschadas preschenta il text *Metropolis* (1995), scrit or da la perspectiva d'ina dunna che stat, durant la pagliola, curt avant il svaniment:

Rumuors suordas gnivan nanpro da dalöntsch e's masdaivan culla culur sblacha d'ün immens öv in painch sur ella. Ils tuns siglivan aint illa gelgua sco tants tacals tuorbels, as transmüdaivan in ziczacs da culur chi sprinzlaivan oura aint ill'alba. (1995:16)

Ils plects survegnan furma, savur e culur, tut tenor en tge situaziun e da tgi ch'els vegnan duvrads. En la suandanta passascha na vegn il plect manegià betg denominà. Cun circumscriber la situaziun survegnan il lectur e la lectura dentant in'idea da la qualitad dal plect:

Ed ils lefs cotschens e loms vaivan pronunzchà ün plect, vaivan tremblà ün zich e d'eiran lura restats be tant averts chi nu's pudaiva verer ils daints albs. E per el es daspö quai il plect paschiun ün plect cotschen s-chür ch'el vess cuaida da tocker e palpar. (2000b:91)

Pronunziar, tutgar e palpar ils plects è in act profundamain poetic. En la reportascha litterara *Inn-auf und Inn-ab* (1999) menziuna Rut Plouda l'intern sco lieu nua ch'ella tshertga, gea palpa ils plects per far poesia:

[...] und suche tief in mir und taste nach Sprache, welche die wirklichen Bilder mit den unwirklichen verbinden könnte. (1999:73)

Davant il spejel

Il patratg da vulair colliar cun la lingua ils maletgs reals ed ils maletgs irrealis exprima il desideri da far poesia. En la poesia *Davant il spejel* (1984) inscuntrain nus l'intern dal subject en furma d'in «god inchantà» (v. 5):

Davant il spejel (1984)

Eu m'ha guardada
in fatscha -
il temp fa pajaglia.
Eu vegn a pè scuz
5 tras meis god inchantà,
mo ant co tuornar
zopparaja meis sömmis
suot müs-chel brünaint.

Questa poesia metapoetica inditgescha il subconscient, il siemi, sco lieu, nua che la poesia nascha. En la poesia zuppa il subject dentant ses siemis «ant co tuornar» puspè en il mund real (v. 6-8), tge che exprima ina distanza tranter siemi e realitad.

La poesia *Davant il spejel* è era interessanta en connex cun las relaziuns intertextualas. L'onn 1977 publitgescha Clo Duri Bezzola en *Il Chardun* ina poesia cun il titel *Duonna davant il spejel*. En 23 vers descriva el detagliadamain ina dunna che dat si bellet. La poesia preschenta ina dunna artificziala. Il bellet zuppa sia vaira fatscha:

ELLA tacla ün zich intuorn ils chavels
perquai ch'ELLA ais adüna uschè sblacha
ELLA impla la taimpra cun crema chi fa glüschir
perquai cha seis ögls sun adüna uschè stanguels
(v. 10-13) (BEZZOLA 1977)

Las repetiziuns dal pled «ELLA» che vegn avant en l'entira poesia 13 giadas fan ressortir ils gests automatisads da la dunna e fan a medem mument allusiun a la gasetta da moda «ELLE», in'allusiun che vegn confermada en ils davos dus vers:

La GAZETTA DA MODA ha uossa ün'ediziun
da 1 780 540 exemplars (v. 24-25)

En il sequent numer dal *Chardun* cumpara sut la rubrica *Rimbomb* ina poesia da Tina Nolfi cun il medem titel (NOLFI 1977). Nolfi preschenta in cunterprogram. Ella imitescha ses ipotext cun in messadi invers. A la dunna che «barschuna ils tschagls» (v. 4) respunda ella cun «tschagls sbarüffats» (v. 2). La dunna tar Nolfi na reparta nagina «culur da fuond sur fatscha e culöz» sco tar Bezzola (v. 5-6), mabain sa dumonda:

5 perche far culs segns
 da meis temp resenti
 ün sunteri da
 marzipan rösa?
 surdorar la fatscha
 10 e'm vender pü char
 per nu sentir
 la vödezza dadaint? (v. 5-12)

A l'apparientscha exteriura vegn mess visavi il sentiment intern, la sinceradad. La poesia è in manifest feministic avert. Nolfi na snega betg il cumportament da la dunna tar Bezzola e na cuntradi en quel senn betg a sia poesia, mabain directamain a sia referenza, al cumportament da la dunna. La poesia po vegnir legida sco ina cuntinuaziun da ses ipotext ed exprima la voluntad da la dunna da s'emancipar:

15 sun in tschercha da plets
 per dar vit'a meis bsögns
 e mes drets stendschantats
 eu vögl invlüdar
 meis surrier dressà (v. 15-19)

La tschertga dal lieu per chattar sasezza finescha tar Nolfi en la cuminanza cun autras dunnas:

25 in tschercha da mai
 inscuntra a vo
 duonnas (v. 25-27)

Cun il titel *Davant il spejel* metta Rut Plouda sia poesia en ina retscha cun las poesias da Bezzola e Nolfi. Analog a Nolfi sa confruntescha ses jau feminin cun sasezza 'senza bellet' numnadamain «a pè scuz» (v. 4) e da maniera sincera. «Il temp fa pajaglia» (v. 3) tar Plouda, correspunda als «segns / da meis temp resenti» (v. 5-6) tar Nolfi. L'element ludic «far pajaglia», far in spass, manca dentant cumpletamain tar Nolfi.

La sinceradad colliada cun la tschertga da sasez vegn avant er en la poesia *Viver* (1984) da Rut Plouda. En questa poesia vul ina planta antropomorfizada s'enclinar vers la terra e sa stender vers il tschiel «cun ün surrier sincer» (v. 12) che correspunda al «surrier dressà» (v. 19) ch'il subject vul emblidar en la poesia da Nolfi. Cuntrari al jau tar Nolfi na tschertga il jau tar Plouda dentant betg si'identitad en la cumpagnia cun autras dunnas, mabain tar sasezza, en ses agen guaud intgantà (v. 5). Nolfi sa drizza vers anora, Plouda vers anen. Il jau zuppa ses pli intim, ils siemis, «suot müs-chel brünaint»

(v.8). Tenor Freud zuppain nus ils siemis en il subconscious, perquai ch'els èn l'expressiun da giavischs e desideris per ils quals nus ans turpegiain.¹⁷ Il zuppar po dentant er avair la funcziun da vulair metter en salv e proteger insatge prezios.¹⁸ Quai regorda a la poesia da Luisa Famos, nua ch'il jau, suenter avair tschertgà sazez adumbatten tar ils auters, prenda ses cor, metafra per il lieu dal sentiment, ma er pars-pro-toto da la persuna «In la boffa da meis mans / Per ch'el nu's s-charpa» (FAMOS 1995:24, v. 35–38).¹⁹ Interessanta en connex cun la confruntaziun cun il subconscious è er la poesia *O co ch'eu guinch* (1986), en la quala Plouda localisescha sias varts supprimidas en la chadafieu, in cunterlieu dal «god inchantà».

O co ch'eu guinch
 a quel löin
 in chadafö
 chi spüzza
 5 da vanzets,
 e tuottüna
 saj'adüna
 ch'el exista.

La poesia vegn a la conclusiun che las chaussas supprimidas en il subconscious turnan adina puspè enavos en il conscient. Il lieu dals «vanzets» (v. 5) è, sper il lieu dischagreabel che spizza (e fa mal) dentant er il lieu da regeneraziun, il lieu, nua ch'in jau po – malgrà ch'igl è difficil e fa mal – sa transfurmar e daventar nov.²⁰

«Nots chi'ns piglian adascus e'ns transmüdan»

La transfurmaziun è omnipreschenta en l'ovra da Plouda. Ina giada èsi «l'ascher» en iert che «para ester» (2000a:85), in'otra giada la mar che sa transfurma en «il sbrai da la muetta» (2000a:41), ils nums sin ils craps da fossa daventan esters «tanter tuot quellas naivs» (2006b:91) ed in «cumün» è per in mument «be meis cumün, nouv ed oter» (2000a:61). Er il subject è suttamess a la transfurmaziun che succeda sco en la poesia *Nots* (1993) senza ch'el percorscha.

¹⁷ Cf. FREUD 1972:578–588.

¹⁸ «Ils sömmis zoppats nu sun brichafat sömmis morts, suot müs-chel nu suna sco suot crappa, i sun plajats in alch chi'd es lom, chi dà vita al god. Il müs-chel tegna insembel la terra, tilla dà fuorma, es üna chaminada dad aua in temps dal süt.» (PUORGER 1987:140).

¹⁹ Cf. PUORGER 1998.

²⁰ Cf. FREUD 1970:243–274.

Nots (1993)

I dâ nots
chi's plajan intuorn las spadlas
sco ün tessü da saida
i dâ nots imnatschontas
5 chi spettan coura
sco'ls laders
nots inquietas daja
chi svutran in ormas dolaintas
e nots misericordiaivlas eir
10 sco il sön da la fùgitiva
i dâ nots
sco tailas d'arogn
tanter fögliom e früts cotschens
e nots müravgliusas
15 impraistadas our dal muond da tarablas
nots
chi'ns piglian adascus
e'ns transmüdan

Subject e center tematic da la poesia è la notg. La poesia preschenta sis resp. set differents aspects da la notg che vegnan mintgamai introducids cun l'anafra «I dâ». En l'emprima part (v. 1–3) vegn cumparegliada la notg cun in tessü da saida, ina metafra frequenta per la notg. En la segunda part (v. 4–6) vegn la notg percepida sco insatge smanatschant ma betg visibel. Er la terza part (v. 7–8) che variescha l'anaforicidad da las entschattas cun in'inversiun, preschenta in aspect negativ da la notg, las «nots inquiettas» che impedeschan il sien. En ils vers 9 e 10 turnan las notgs puspè ad avoir in aspect positiv. Notgs misericordiaivlas «sco il sön da la fùgitiva» inditgeschan cumpassiun. La tschintgavla part entschava puspè cun l'anafra da l'entschatta. Ils vers èn ambigs en lur muntada. Las «tailas d'arogn» pon signifitgar insatge bel, transparent, delicat e fin. Tailas d'arogn èn dentant er traplas per tschiffar la praja, tge che mettes en relaziun ellas cun las notgs smanatschantas da vers 4. Ils vers 11–13 èn colliads cun ils verbs dals davos dus vers. Il siemi po esser la causa per la transformaziun menziunada en il davos vers. I suondan las «nots müravgliusas» or dal mund da las paraulas che pon sa referir al siemi che manegia insatge auter che quai ch'el mussa.²¹ Ils vers «nots / chi'ns piglian adascus / e'ns transmüdan» (v. 16–18) pon star per sasez, sco setavel aspect da la notg. Ils vers pon dentant er vegnir legids sco aggiunta explicativa dals vers precedents. La

---

²¹ Cf. FREUD 1969:174. Tenor Freud èn il siemi, la paraula e la poesia parents in cun l'auter.

transformaziun adascusua va bain a prà cun il siemi ed è in motiv poetologic fitg impurtant per Rut Plouda.

La poesia *Nots* stat en ina relaziun intertextuala cun il text *Travaglia* d'Oscar Peer che ha gudagnà l'onn 1992 il premi litterar *Premi Term Bel* ed è vegnì publitgà en la medema revista sco la poesia da Rut Plouda. Il text da Peer reflectescha l'act dal scriver e furnescha en 16 vers dubels, mess en rima, arguments per far litteratura:

Ma i dà tant chi'ns tainta da metter sül palperi
a nus, misers poets in tschercha dal misteri ...

I dà per exaimpel dis cha tü quintast las uras
I dà stanglantüms la saira, frais-chezza da bunuras (v. 5-8)

I dà algrezchas chi van a bratsch culla tristezza
Suldüms chi vezzan quai cha l'ögl nu vezza (v. 11-12)
(O. PEER 1993:124-125)

La sumeglientscha formala dals texts è evidenta. Domadus texts fan adiever da las marcantas entschattas anaforicas «I dà» per enumerar aspects che appartegnan a la vita. La poesia da Peer è generala, ses vers cumpiglian aspects da la vita a crusch e travers, entant che la poesia da Plouda sa concentrescha sin las fassetas da la notg. Il text da Peer ha in antecessur. Oscar Peer entra cun *Travaglia* en in dialog intertextual cun la poesia *I dà* (1951) da ses frar Andri Peer.

I dà (1951)

I dà ögliadas chi strendschan sco chadainas
e cloms chi sco lantschas trafichan

I dà suspürs chi as disfan sco nüvlas
e gravurs plainas d'üna sön d'palü

5 E temmas daja chi cuorran sco incendis
cha'l vent chavalgia bluord e paschiunà

I dà sgrischuors chi scruoschan sco lavinas
e schmerdschan las culuonnas da la spranza

I dà avainas chi chantan sco funtanas
10 ed otras taisas d'naira stanglantüm (v. 1-10)
(A. PEER 2003:53-54)

Oscar Peer surpiglia il muster poetic da ses frar Andri Peer. Tras in'introduziun daventa la poesia d'Oscar Peer pli explicita, la tematisaziun da l'act

da scriver evidenta. Tar Andri Peer è quel aspect pli zuppà ed inditgà cun expressiuns sco p. ex. «avainas chi chantan» (v. 9). Igl è interessant da cumparegliar mintgamai ils davos vers da las trais poesias che tematiseschan tant tar ils dus frars Peer sco er tar Rut Plouda l'act da la transformaziun. Andri Peer fa quai cun la metafra da la naiv:

E prüvadentschas daja lommas sco naivadas
albas sunasonchas giò da tschêl! (v. 25–26)
(A. PEER 2003:53–54)

La sunasoncha sco referenza per la transformaziun vegn duvrada pli tard er da Luisa Famos en la poesia *Sunasoncha* (1960):

Vers saira
Cur sunasoncha
Rebomba tras cumün
Tuot dvainta nouv. (v. 1–4)
(FAMOS 1995:16)

Tar Oscar Peer èn ils plets quels che fan renascher il jau:

e plets chi't fan renascher,
sco ün vent da primavaira. (v. 38–39)
(O. PEER 1993:124–125)

Tar Plouda inizieschan las notgs ina transformaziun (v. 16–18). Las «nots innatschontas» che spetgan dadora tar Plouda (v. 4–5) s'avischinan a las «suldüms chi vezzan quai cha l'ögl nu vezza» ed als «algords chi scuttan our dal s-chür / e passan tras ti'orma cun ün suspür» tar Oscar Peer. Il maletg da las notgs che svutran «in ormas dolaintas» (v. 7–8) tar Plouda regorda vi dal ruier «tras las fibras da la charn» (v. 18) tar Andri Peer.

Rut Plouda publitgescha l'onn 1998 ina varianta da *Nots* bler pli curta, nua ch'ella stritga l'entschatta anaforica en la davosa part e repeta l'anafra «I dà» be ina giada. Ella s'allontanescha tras quai da ses ipotexts. En pli stritga ella ils adjectivs che descrivan ed explitgeschan («innatschontas», «inquiettas», «misericordaivlas»).²²

---

²² «I dà nots / chi's plajan intuorn las spadlas / sco saida, / i dà nots / chi spettan coura / sco ladras, / nots / sco tailas d'arogn / tanter fögliam e früts cotschens / e nots / chi'ns piglian adascus / e'ns transmüdan.» (PLOUDA 1998:12)

Amur

In text che cuntogna dus concepts poetologics centrals da Rut Plouda è la poesia *Amur* (1984).

Amur

Aint ils sigliuots
da l'aua,
aint il ninöz
da l'ascher,
5 aint ill'odur
da fain madürà
ans inscuntraina
adüna darcheu.

Il ti amà, al qual il jau lyric sa drizza po er simbolisar la poesia ed ils lieus da l'amur preschentads pon vegnir legids sco ils lieus, en ils quals la poetessa chatta sia poesia numnadamain en l'inscunter cun la natira.

In aspect central en ina gronda part dals texts da Rut Plouda è l'insistenza sin ina percepziun ch'integrescha tut ils senns. La poesia *Amur* exemplifitgescha quest program. Ils «sigliuots da l'aua», «il ninar dal ascher» ed «il fain madürà» pon vegnir percepids sur ils eglis, las ureglias, il nas e la pel.

A maun da la poesia *Amur* sa lascha era mussar co Rut Plouda entra en ina relaziun intertextuala cun poesias da Luisa Famos. Ils trais fenomens da la natira èn ils lieus, en ils quals in jau ed in ti sa scuntran repetidamain (v. 7-8). Ils objects da la natira vegnan caracterisads pli precis. Ils sigliots da l'aua, il ninar da l'ischi e l'odur dal fain madirà sveglian forsa regurdanzas vi dals emprims inscunters dals amants. Il sa scuntrar adina puspè en ina relaziun d'amur po dentant er signifitgar in chattar adina puspè puncts da contact, chaussas che collian e mantegnan l'amur. En pli rinserra il patratg l'idea che l'individü sa transformia cuntinuadamain e ch'ins al stoppia adina puspè chattar da nov.

Surtut las trais entschattas anaforicas regordan a l'emprima part d'ina poesia d'amur da Luisa Famos cun l'entschatta *Aint illas fluors* (1960):

Aint illas fluors
Aint illa plövgia
Aint il sulai
Aint illa puolvra
Sduvlada sü dal vent
Viv mi'amur per tai (v. 1-6)
(FAMOS 1995:32)

Tar Famos vegnan exposts ils lieus da l'amur en quatter anafras. Las flurs, la plievgia, il sulegl e la pulvra sduvlada si dal vent represchantan ils quat-

ter elements. Igl è in'amur che cumpiglia tut, ma che resta unilateral. In muster sumegliant vegn avant er en duas autras poesias da Luisa Famos numnadain en *Gonda* (1960) ed en la poesia ch'entschaiva cun *Eu sun chaminada* (1960). En tut las trais poesias predominescha in tun da suldina ed izolaziun fundamentala. Il sentiment da l'amur resta in desideri, isolà en l'intern dal jau. Quai vegn confermà en ils davos quatter vers da la poesia numnada il davos:

Meis lefs nu tschantschan plü
Da quel giavüschamaint
Suogliada in meis cour
Sögna l'amur per tai. (v. 7-10)
(FAMOS 1995:22-24)

La poesia d'amur da Rut Plouda perencunter integrescha il ti e pussibilitéscha uschia adina puspè in inscunter. Ils vers che tunan sco ina repetiziun da la poesia da Famos e che l'imiteschan a nivel formal e tematic, mainan a la fin en ina direcziun cumpletta differenta. Ils trais maletgs da la natira tar Plouda rinserran baingea er els ils quatter elements: l'aua en ils sigliots da l'aua, la terra e l'aria en il ninar da l'ischi ed il fiu en il fain madirà dal sulegl, ils objects èn dentant suttamess ad in moviment, quai che renda la poesia pli leva. Ils sigliots da l'aua transmettan allegrezza, il ninar da la planta insatge quietond. En la poesia da Rut Plouda n'è l'amur betg uschè maiestusa ed absoluta sco en l'ipotext, mabain survegn in character pli uman e daventa vivibla. En pli integrescha l'ipertext er l'experiencescha sensuala. Surtut l'odur evochescha la regurdanza che permetta in inscunter repetì – in aspect che manca en la poesia da Luisa Famos.

Mussar e betg dir

Mussar e betg dir – en l'ovra principala *Sco scha nüglia nu füss* vegn quest princip realisà insistentamain. Cun laschar observar e descriver sia narrativa muments, regurdanzas e siemis da maniera exacta e directa creescha Rut Plouda in'atmosfera che resplenda ils sentiments d'amur, da tristezza e da desperaziun da la narrativa, senza che quels vegnan numnads. La descripciun exacta è in proceder conscient che na vegn betg be applitgà, ma er commentà. La mamma da Joannes constatescha p. ex.:

Eu nu vegn mai da verer che chi's müda davoman vi da la fanestra,
da dudir mincha jada ils elocs suords dal tren chi va darcheu inavant.
(2000a:21)

En il text *Auas* avain nus ina protagonista che «sto tgnair tuot bain in ögl; il chantun nair culla foura d'pigna, la s-chaffa, la platta da laina, l'üsch, impustüt l'üsch cul piertan coura» (2002:75). Guardar bain, tadlar, savurar e sentir per pudair stgaffir londerora in text? En in'intervista cun Annetta Ganzoni declera Rut Plouda:

Molto di quello che si scrive sono dei ricordi. Io mi ricordo di certe cose, di situazioni, di singoli momenti, avverto piuttosto un sentimento che un'immagine. Quel sentimento è legato a odori, colori o rumori. Come trovo – se le trovo – le parole giuste per esprimere quel sentimento non lo saprei dire. Si tratta di provare, cercare, sentire. In ogni caso cerco di rinunciare a tutte le parole non necessarie. (GANZONI 2004:375)

La stenta da renunziar a plets betg necessaris, p. ex. a plets explicativs, daventa visibla sch'ins cumpareglia texts che Rut Plouda ha reelavurà e publicgà pliras giadas.²³ Curtezza e directadad è in tratg characteristic che sa mussa davent da l'entschatta dal scriver da Rut Plouda e che vegn adempli da maniera pregnanta en *Sco scha nüglia nu füss*.

La lingua poetica da Rut Plouda è la lingua da mintgadi. En si'ovra na sa chattan strusch plets da registers auts e varietads localas, sco p. ex. en la poesia *Mumaints* (1981) il pled «tüblaina» e plets emprestads sco «pommes frites» en *Sco scha nüglia nu füss* (2000a:31) vegnan applitgads senza virgulettas che signalisassan distanza. Rut Plouda cuntanscha la proximitad er cun reproducir la lingua discurredda: «Sch'eu met oura pavel suna qua davu paca pezza, gnüdas nanpro sa'l dianzer d'ingionder [...]» (2000a:85), cun codifitgar ramurs: «pum pum pum» (2000a:37) u cun accentuar graficamain l'oralitad: «vieni sulla barche-etta» (2000a:49). Bliers exempels demonstreschon che Rut Plouda s'occupa er en sia prosa da maniera intensiva cun la tensiun tranter sun, furma e cuntegn dals plets. La lingua n'è per ella betg be in instrument, mabain er in object da reflexiun. Ella s'interessa per ils singuls plets e mussa adina puspè ch'il senn dals plets dependa dal mument e da la situaziun en la quala els vegnan duvrads. Uschia reflectescha la narratura en *Sco scha nüglia nu füss* durant ina minuta d'in di d'avrigl davart la relaziun tranter il sun ed il senn d'in pled:

Il sulai s-choda mia fatscha, meis mans, meis vainter. Eu ser ils ögls ed il sulai es ün pled. Eu til guard, eu til pronunzch. El vain adüna plü ester. Seis cling, sia fuorma, tuot para nouv, ün pled ch'eu n'ha scuvert güsta in quist mumaint. SULAI. E fingià è'l giò sper l'En e s-choda il siblun [...]. (2000a:39)

---

²³ P. ex. la poesia *Nots* (1993) vs. (1998) ed il raquint *La chapütscha* (1986) vs. (1994).

La referenza dal pled è il sulegl che stganda il corp da la narratura. El vegn percepì l'emprim. Cur che la narratura serra ils egls perda la referenza reala impurtanza, il sun e la furma dal pled SULAI vegnan stuschads en il center. Il pled da mintgadi daventa in pled nov ed ester ed evochescha immediatamain ina regurdanza, situada giu tar l'En. Pleds famigliars sa transfurman er tut tenor la persuna che pronunzia els. Tar il pled EFFECTSPERSUNALS p. ex. che nus avain discutà gia survart èsi ina reflexiun inversa. Il pled è l'emprim preschent sco pled ester, senza referenza:

I dà plets chi restan esters. Chi's ferman sül glim d'ün üsch. Chi restan inclur aint il piertan d'ün ospidal. EFFECTSPERSUNALS, per exaimpel: üna giacca d'inviern [...]. EFFECTSPERSUNALS. In üna tascha da palperi ch'eu tegn tuot in d'üna jada aint in man. (2000a:17)

La narratura entschaiva a reflectar davart il pled ed anticipescha ch'el vegn a restar ester. La persunificaziun dal pled exemplifitgescha quai a maniera poetica: il pled sa ferma sin la sava da l'isch, n'entra damai betg a l'intern, malgrà che la narratura l'emplenescha cun cuntegn. Il pled sumeglia ad in recipient, ses cuntegn correspunda a l'experiencescha da la narratura. EFFECTSPERSUNALS sa numnan ils objects persunals da Joannes ch'è mort. L'enumeraziun exprima la distanza da la narratura tar il pled, ina distanza che ni il cuntegn, ni la repetiziun dal pled na rivan betg d'eliminar. Il pled resta vid, sco la tastga che la narratura tegna tuttenina en maun.

Scrifer da quai ch'è manaivel – quai para dad esser in auter princip da Rut Plouda ch'ins po observar en ina gronda part da ses texts. La vischnanca e ses stretg conturn è il lieu principal da sias istorgias e poesias. Ina passascha dal text *Clavs* palaisa quest program:

L. ha raquintà da ses viadis: Bali, Australia, Paris. Jau hai guardà vi sin las muntognas, lura giu en la val. – Burvagn – Quai tuna sco ina notg en a Bali. Burvagn – notgs da valì ... (1996:20)

«Burvagn» – il vitg che sa chatta en distanza da vista da la narratura – daventa, cun al repeter, in pled misterius. Als numns «Bali» e «Burvagn» che entschaivan cun il medem bustab agiunscha Rut Plouda il pled «valì» che na furma betg ina rima, ma cuntegna ils davos trais bustabs dal pled «Bali». Ensemen furnissan ils trais plets – quai vegn inditgà cun ils trais puncts a la fin – il material per scrifer in'istorgia. Bliers texts da Rut Plouda èn registraziuns da situaziuns mumentanas, descrivan e raquintan chaussas ed eveniments dal mintgadi, d'in conturn enconuschent. Il con-

turn, la natira èn savens la surfatscha da projecziun per sentiments. Rut Plouda denominescha darar ils sentiments, mabain als exprima cun descri- ver la cuntrada u sco ditg situaziuns mumentanas.

Fin

Il text litterar è adina er ina transformaziun da la realitad. Quest'idea poetologica espriman blers texts da Rut Plouda. La lectura da l'ovra cum- pletta da Rut Plouda mussa ch'ils chomps tematics da l'autura èn dads davent da l'entschatta. Ins po pretender che si'ovra furma ina chadaina da variaziuns d'in inventari da temas e furmas poeticas ch'ella integrescha cun insistenza en ses texts novs.

Schebain che la gronda part da la lirica e la prosa da Rut Plouda resta cha- paivla er senza l'enconuschientscha dal(s) ipotext(s), pon ins dir ch'era l'in- tertextualitad – ch'ella saja uss explicita u implicita, intenziunada u nunin- tenziunada – revelescha in princip poetologic. Cun entrar en in dialog cun texts d'autras auturas e d'auters auturs insista Rut Plouda sin l'idea, che tut saja entretschà in en l'auter, e tschertga ella adina puspè novas vias per s'exprimer e stgaffir insatge nov – in'emprova che vegn resumada en la pu- blicaziun *Ein Versuch* (2007):

Eines Tages hatte sie gewusst: sie wollte der Welt etwas mitteilen (dabei ist zu bedenken, dass es sich um eine noch recht kleine Welt handelte). Ja, sie musste sich anderen mitteilen. Von Zeit zu Zeit überkam sie nämlich ein einzigartiges Gefühl, das sie entweder ganz glücklich oder ganz unglücklich stimmte. In solch einem Zustand beschloss sie, etwas Neues, etwas Einzigartiges zu schaffen. Sie holte also ein Blatt Papier und setzte sich an den Stubentisch. [...] Und wie fand sie zu ihrem eigenen Stil (denn der Einfluss von anderen war in ihren Texten nicht zu leugnen)? [...] Da begriff sie, dass sie immer noch nicht wusste, wie man gute Texte schreibt. Sie würde es nie wissen. Es würde jedes Mal ein neuer Versuch sein. (2007:140–143)

Litteratura primara

BEZZOLA, CLO DURI:

1977 *Duonna davant il spejel*, in: *Il Chardun*, Annada 6, nr. 5

FAMOS, LUISA:

1995 *Poesias. Gedichte*, Turitg, Arche

LANSEL, PEIDER

1966 *Poesias originalas e versiuns poeticas*, Samedan, Uniun dals Grischs e Lia Rumantscha

NOLFI, TINA

1977 *Duonna davant il spejel*, in: *Il Chardun*, Annada 6, nr. 6

PEER, ANDRI

2003 *Poesias 1946–1985*, Cuira, Desertina

PEER, OSCAR

1993 *Travaglia*, in: *Litteratura* 15, Cuira, USR 1993:124–125

PLOUDA, RUT

1972 *Inscunter*, in: *Il Chardun*, Annada 1, nr. 7

1973 *Au petit prince*, in: *Il Chardun*, Annada 3, nr. 3

1980 *Cur cha'l sulai va adieu*, in: *Il Chalender Ladin*, Uniun dals Grischs, 1980:17–19

1981 *Al Pitschen Prinzi*, in: *Litteratura* 4, Cuira, USR 1981:53

Mumaints, in: *Litteratura* 4, Cuira, USR 1981:55

1984 *Viver*, in: *Litteratura* 7/1, Cuira, USR 1984:44

Amur, in: *Litteratura* 7/1, Cuira, USR 1984:45

Davant il spejel, in: *Litteratura* 7/1, Cuira, USR 1984:45

1986 *Föglias aint il vent*, Flem

La chapütscha, in: *Litteratura* 9, Cuira, USR 1986:46–47

1993 *Nots*, in: *Litteratura* 15/2, Cuira, USR 1993:16

1994 *La chapütscha*, in: *Litteratura* 17, Cuira, USR 1994:63

1995 *Metropolas*, in: *Litteratura* 18, Cuira, USR 1995:16

1996 *Clavs*, in: *Litteratura* 19, Cuira, USR 1996:11–28

1998 *Moneglia*, in: *Litteratura* 22, Cuira, USR 1998:6

Viver, in: *Litteratura* 22, Cuira, USR 1998:8

Davant il spejel, in: *Litteratura* 22, Cuira, USR 1998:10

Nots, in: *Litteratura* 22, Cuira, USR 1998:12

1999 *Inn-auf und Inn-ab*, in: Donatsch, Peter: *Engadin. Bahn, Land und Leute*, Zürich 1999:63–75

2000a *Sco scha nüglia nu füss*, Cuira, Octopus

2000b *Culuors*, in: *Litteratura* 23, Cuira, USR 2000b:89–93

2002 *la giazza cavia*, in: Todisco, Vincenzo (ed.): *Maremonti. Vuschs litteraras dal Grischun*, Cuira, Verlag Bündner Jahrbuch, 2002:91

Auas, in: Todisco, Vincenzo (ed.): *Maremonti. Vuschs litteraras dal Grischun*, Cuira, Verlag Bündner Jahrbuch, 2002:91–93

2006a *Impuls*, in: *Litteratura* 28, Cuira USR 2006a:86–89

2006b *Papavers*, in: *Amurellas. Duonnas quintan istorgias d'amur*, Chasa Paterna, nr. 125, Schlarigna, Uniun dals Grischs 2006b:91–92

2007 *Ein Versuch*, in: dipl.poeta. AdS Autorinnen und Autoren der Schweiz, Turitg 2007:140–43

SAINT-EXUPERY, ANTOINE

1946 *Le Petit Prince*, Paris, Gallimard (1943¹)

Litteratura secundara

FREUD, SIGMUND

- 1969 *Der Dichter und das Phantasieren*, in: Freud, Sigmund, *Studienausgabe. Bildende Kunst und Literatur*, Bd. 10, Frankfurt am Main, Fischer, 1969: 171-179
- 1970 *Das Unheimliche*, in: Freud, Sigmund, *Studienausgabe. Psychologische Schriften*, Bd. 9, Frankfurt am Main, Fischer, 1970:243-274
- 1972 *Das Unbewusste und das Bewusstsein*, in: Freud, Sigmund, *Studienausgabe. Die Traumdeutung*, Bd. 2, Frankfurt am Main, Fischer, 1972:578-588

FREY, ELEONORE

- 2002 *Rut Plouda, 6 octobre 2001*, in: *Feuxcroisés*, nr. 4, Lausanne 2002:95-106

GANZONI, ANNETTA

- 2000 *Vom Kompostkübel zum Paradies. Bündnerromanische Lyrikerinnen der 80er-Jahre*, in: *Annalas da la Societad Retorumanscha*, annada 113, Cuiria 2000:267-278
- 2004 «*Jeu level dir a Ti zatgei schi bi.*» *Incontro con la letteratura femminile contemporanea della Svizzera romancia*, in: Cleis, Franca/Varini-Ferrari, Osvolda: *Pensare un mondo con le donne. Il femminile: vivere la scrittura di pensiero. La scrittura delle donne in Svizzera*, Bellinzona, Repubblica e Cantone Ticino, 2004:365-378

GENETTE, GERARD

- 1982 *Palimpsestes. La littérature au second degré*, Paris, Seuil

PUORGER, MEVINA

- 1987 *Rut Plouda-Stecher: Föglias aint il vent*, in: *Litteratura* 10, Cuiria, USR 1987:140-142
- 1998 *Die Grenze als Zentrum: Zum Gesamtwerk von Luisa Famos*, Turitg, Dissertaziun Universität da Turitg

RIATSCH, CLA

- 2003 *Aspets da l'ouvra poetica dad Andri Peer*, in: Peer, Andri: *Poesias 1946-1985*, Cuiria, Desertina 2003:485-522
- 2004 *Ils retuorns da Joannes. Cun leger «Sco scha nügliä nu füss» (2000) da Rut Plouda*, in: *Annalas da la Societad Retorumanscha*, annada 177, Cuiria 2004:77-91

